Pienvesivoimayhdistys ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto liittyen vesilain muutosesitykseen (Viite – HE84/2026) Maa- ja metsätalousvaliokunnalle.

Aloitamme lausuntomme pohtimalla hallitusohjelman kirjausta:

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen 20.6.2023 päivätyn ohjelman mukaan: ”*Nykyaikaiset kalatalousvelvoitteet toteutetaan myös pienten patojen osalta. Hallitus päivittää vesilakia siten, että vanhojen vesilupien päivityksen lisäksi niin sanotuille nollavelvoitelaitoksille voidaan asettaa kalatalousvelvoitteita*”

- Vastauksena tähän hallitusohjelmakirjaukseen on vesilain ns. 0-velvoite uudistus.
- Tavoitteena ja päämääränä on elvyttää kansallisia vaelluskalakantoja poistamalla vaellusesteitä huomioiden luvanhaltijan oikeusturva.

Pienvesivoimayhdistys ry näkee uhanalaisten kansallisten vaelluskalakantojen elvyttämisen tärkeyden ja tuemme tätä päämäärää. Mahdollisten velvoitteiden ja käytännön toimenpiteiden tulee kuitenkin pohjautua ajankohtaiseen tutkimustietoon, sekä oikeudenmukaiseen ja omaisuudensuojan täysmääräisesti huomioivaan toteutukseen.

Hallitusohjelman linjaukseen liittyen *nykyaikaisena kalatalousvelvoitteena* pidetään ***kalatien rakentamisvelvoitetta, ohitusuomaa tai muuta vastaavaa vaellusesteen poistavaa ratkaisua***.

Kalan istutusvelvoitetta ei pidetä nykyaikaisena velvoitteena istutusten luonnolle aiheuttamien haittojen takia ja koska istutukset eivät vahvista uhanalaisten vaelluskalakantojen luontaista elinkiertoa, vaan heikentävät näitä kantoja ja levittävät tauteja, kuten vesihometta.

Kalatalousmaksua omana erillisenä vesilain määrittelemänä velvoitteena ei mainita hallitusohjelmakirjauksessa, eikä mm kalatalousviranomainen eivätkä myöskään tutkijat pidä sitä toimivana velvoitteena. Oikeusministeriön taustaselvityksessä *”Kalatalousvelvoitteen määrääminen vesitalousluvan haltijalle (Oikeusministeriön julkaisu 36/2018)”*, kalatalousmaksun määräämisen valtiosääntöoikeudellisia haasteita on pidetty olennaisesti lievempinä verrattuna yksinomaan kalatalousvelvoitteen mahdollistavaan vaihtoehtoon. **Pelkästään tällä perusteella kalatalousmaksua ei tulisi sisällyttää lakimuutokseen.**

Kalatalousmaksua ei voida myöskään nykylainsäädännön mukaan ”korvamerkitä” lupavelvollisen padon aiheuttamien haittojen poistamiseksi turvaamaan hallituksen esityksessä määriteltyjä uhanalaisia kansallisia vaelluskaloja, jolloin PeVL:n asettamat vaatimukset perusoikeuksien rajoittamiseksi eivät täyty. Kalatalousmaksulla voidaan kattaa kalastukselle aiheutunutta vahinkoa, mikä ei vastaa lain tarkoitusta eikä toteuta HE sivuilla 72-73 esitettyä perustuslaillista perustetta.

Hallituksen esityksen sivulla 7 todetaankin: *”Toisin kuin kalatie, muu kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu ei varsinaisesti korjaa esimerkiksi voimalaitospadosta vaelluskalakannoille aiheutuvaa vaellusestettä…”*

Hallituksen esityksen sivulla 14 todetaan edelleen:
”Kansallisessa kalatiestrategiassa (Valtioneuvoston periaatepäätös 8.3.2012, s. 10–12) ***on julkilausuttu luontaisen lisääntymiskierron merkitys vaelluskalakantojen elinvoimaisuudelle. Strategia korostaa resurssien kohdentamista kalakantojen luonnollisen lisääntymisen edistämiseen,*** *joka saattaa edellyttää kalatieratkaisujen lisäksi useiden ohjauskeinojen käyttöä ja muidenkin kuin vesistörakentamisesta aiheutuvien haittojen vähentämistä.*

Hallituksen esityksessä esille nostetussa Lohi- ja meritaimenstrategiasta todetaan, ***että strategian painopistettä siirretään istutuksista kalojen luontaiseen elinkiertoon.***

Lupa- ja valvontaviraston lausunnossa todetaan, ***että kalatalousmaksut tai istutusvelvoitteet edistävät vesienhoidon tavoitteiden saavuttamista heikosti.***

Lainsäädännön arviointineuvosto on 22.4.2026 antamassaan lausunnossa pitänyt lakiesitystä puutteellisena nimenomaan sen vaikuttavuuden kannalta vaelluskalakantojen osalta:
”Esityksen vaikutuksia kalakantojen elinolojen parantamiseen olisi hyvä tarkentaa. Esityksessä olisi hyvä tuoda esille, mitkä vaelluskalalajit voisivat erityisesti hyötyä ehdotetuista lainmuutoksista ja millaisilla kalataloustoimenpiteillä olisi mahdollista saavuttaa parhaiten myönteisiä ympäristövaikutuksia pitkällä aikavälillä.”

Miten lakiuudistus nyt esitetyssä muodossa vastaa mielestämme laille asetettua tavoitetta kansallisten vaelluskalojen elinolosuhteiden parantamista kulkuesteitä poistamalla?

1. Isot, paljon rakennetut joet, eivät ole Luonnonvarakeskuksen mukaan järkeviä kohteita, joten niihin ei mitä ilmeisimmin määrätä kalatien rakentamisvelvoitetta.
2. Isoille laitoksille kalatievelvoitetta ei voitane määrätä, koska kyseessä on liian merkittävä energiakysymys.
3. Pienille laitoksille, joita laki ensisijaisesti koskisi hallituksen esityksen perustelujen mukaan, ei voida määrätä kalatien rakentamisvelvoitetta kohtuuttomien kustannusten takia.
4. Kansallista uhanalaista vaelluskalaa uhkaa noin 5 000 muuta patoa (säännöstely yms. patoa), jotka pääasiallisesti valtio on rakentanut, ja jotka muodostavat myös täydellisen vaellusesteen. Näitä esteitä ei huomioida lakiesityksessä mitenkään.

Tässä valossa esitämmekin näkökantanamme, että lakiuudistus on lähtökohtaisesti hyödytön vaelluskalakantojen elvyttämisen suhteen ja kestämätön elinkeinon harjoittamisen suhteen, mikäli se viedään läpi nyt esitetyssä muodossa, koska:

A) Lakiuudistus nykymuodossaan ei tosiasiallisesti toteuta sille asetettua päämäärää - vaellusesteen poistoa uhanalaiselta kansalliselta vaelluskalalta.

HE s 72-73:
”Ehdotetuilla muutoksilla turvattaisiin erityisesti uhanalaisia vaelluskalakantoja. Vaelluskalakannoista äärimmäisen uhanalaisia (CR) ovat järvilohi ja ankerias. Erittäin uhanalaisia (EN) ovat meritaimen, Etelä-Suomen taimenkannat ja merialueen vaellussiika. Muista kalakannoista äärimmäisen uhanalaisia (CR) ovat Vuoksen alueen nieriä ja harjuksen merikannat (Suomen lajien uhanalaisuus 2019, s. 551–552 ja 554–555 (http://hdl.handle.net/10138/299501). ***Näiden lajien turvaamista voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteena ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimana.”***

mutta

HE s. 34: ”Esityksen valmistelun yhteydessä saatujen selvitysten mukaan suuri osa voimalaitoksista, joihin ehdotettu lupien tarkistamista koskeva sääntely kohdistuu, on pieniä, nimellisteholtaan alle 0,1 MW:n laitoksia.”

⇩

HE s. 71:”Arvioinnissa ei kuitenkaan ole voitu poissulkea mahdollisuutta, että eräissä tilanteissa luvanhaltijalle jälkikäteen asetettava kalatien rakentamisvelvoite merkitsisi niin huomattavaa taloudellista rasitusta, että välittömästi tai välillisesti sellaisenaan luonnolliseen henkilöön kohdistuvana, se

voitaisiin **vaikutustensa perusteella rinnastaa perustuslain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettuun valtiosääntöoikeudelliseen pakkolunastukseen.** Tämän vuoksi ei ole pidetty mahdollisena sääntelyä, joka velvoittaisi kaikissa tilanteissa asettamaan luvan haltijalle velvollisuuden rakentaa voimalaitoksen yhteyteen kalatie.”

B) Lakiuudistuksen nykymuodossaan mahdollistamat mekanismit kuitenkin tuhoavat tehokkaasti nykyisten 0-velvoiteluvanhaltijoiden elinkeinotoiminnan ja omaisuuden arvon ja poistaa kansataloudestamme sen merkittävän lisäarvon, jota kyseinen elinkeinotoiminta meille pitkäjänteisesti luo.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossa (PeVL 54/2026 vp) huomioinut näitä seikkoja mm.

- *”Sääntelyssä tulee omaisuudensuojan näkökulmasta riittävällä tavalla varmistaa, ettei voimalaitoksen toiminta uusien velvoitteiden vuoksi kokonaan esty tai muodostu taloudellisesti täysin kannattamattomaksi. Tältä kannalta ehdotetun 3 luvun 21 a §:n 2 ja 3 momentin muotoilu on perustuslakivaliokunnan mielestä ongelmallinen. Säännös on kirjoitettu intressivertailun muotoon, eikä sen sanamuoto siten poissulje sitä, että voimalaitoksille asetettavat uudet velvoitteet voisivat joissain tilanteissa estää kokonaan voimalaitoksen toiminnan jatkamisen. Sääntelyä on omaisuudensuojaan liittyvien syiden vuoksi välttämätöntä joko täsmentää siten, että siitä käy ilmi, että voimalaitoksen käytön kokonaan estymistä ja kannattamattomaksi muuttumista kalatievelvoitteen vuoksi on aina pidettävä kohtuuttomana, tai täydentää siten, että sääntely täyttää 15 §:n 2 momentin vaatimukset lunastuksen yleisestä tarpeesta ja täydestä korvauksesta. Tämä on edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä*
- *”Perustuslakivaliokunnan mielestä ei ole omaisuudensuojan näkökulmasta riittävää, että korvaussäännöksen soveltamiskynnys jätetään säännöstasolla käytännössä kokonaan myöhemmän soveltamiskäytännön varaan”*
- *”Lakiehdotukseen ei sisälly säännöksiä siitä, minkä ajan kuluessa nollavelvoitelaitosten lupamääräykset tulisi saada tarkistettua, eikä esityksestä toisaalta ilmene myöskään tältä osin omaksuttuja yleisiä ratkaisuja. Sääntely jättää viranomaiselle tältä osin harkintavaltaa, joka laitosten omistajien näkökulmasta luo tiettyä epävarmuutta ja ennakoimattomuutta, kun toimijat eivät tiedä tullaanko toimintaan puuttumaan ja millä aikataululla. Tilannetta ei voida pitää erityisen hyvänä myöskään perustuslain 20 §:n ympäristövastuusäännöksen kannalta”*

Pienvesivoimayhdistys ry:n lausunto

Pienvesivoimayhdistys ry ei tue lakiehdotusta nykymuodossaan ja esitämme siihen muutoksia koska lakiesitys ei tosiasiallisesti ratkaise laille asetettua tavoitetta – kansallisten vaelluskalojen elinolosuhteiden parantamista vaellusesteitä poistamalla. Nykymuodossaan esitys ei myöskään ota huomioon luvanhaltijan oikeusturvaa eikä omaisuudensuojaa.

Lakiesitys nyt esitetyssä muodossa ja siitä seuraavat käytänteet tulevat johtamaan kuitenkin useille nykyisten 0-velvoitelaitosten luvanhaltijoille tosiasiallisesti *täysin ennakoimattomaan liiketoimintaympäristöön ja kestämättömiin taloudellisiin rasitteisiin*. Lakiesitys ei ole myöskään tarkkarajainen, jonka takia sen tulkinta tulee olemaan monitahoista ja johtaa väistämättä vaikeisiin ristiriitatilanteisiin ja tapauskohtaisiin, eriäviin käytänteisiin. Laki tulee siis kohtelemaan lupavelvollisia eri tavoilla tapauskohtaisesti. Merkittävä epäkohta on myös se, että lakiesitys asettaa luvanhaltijat eriarvoiseen asemaan lain edessä riippuen siitä onko nykyisen ns. 0-velvoite luvan haltija vai luvan haltija, jolle on jo asetettu velvoite luvassa.

1. **<u>Selvitysmenettely luvan avaamisen kynnyksenä sekä vaikuttava velvoite</u>**

Lainvoiman saaneen vesiluvan avaamisen edellytys tulee perustua ajankohtaiseen tutkimustietoon pohjautuvaan selvitykseen 0-velvoitelaitoksen vesistön kelpoisuudesta kansallisen uhanalaisen vaelluskalan (HE s. 72-73) kannalta. Vaelluskalakannan palauttaminen sellaiseen virtavesistöosuuteen, josta se on hävinnyt, saattaa edellyttää useita erillisiä vesitaloushankkeita ja mahdollisesti jo myönnettyjen vesitalouslupien tarkistamista, joihin nollavelvoite lupavelvollinen ei voi vaikuttaa.

- Jos vesistö on niin pieni tai olosuhteet sellaiset, ettei vaelluskalakantaa voida aidosti elvyttää, velvoitteen asettamiselle ei ole asianmukaisia perusteita. Kallis investointi ilman biologista hyötyä ei ole ”oikeasuhtaista", vaan se on rangaistusluonteista.
  ⇒ Lainvoimaisen luvan avaaminen tulee kohdentua vain niihin kohteisiin, joissa niillä on oikeasti vaikutuksia. Tämä puolestaan vaatii riittävän yksityiskohtaisen puolueettoman tarveharkinnan (kvalifioinnin) vaelluskalakantojen elinolosuhteiden osalta ennen lainvoimaisen lupapäätöksen avaamista ja velvoitteen asettamista ottaen huomioon vesistöt kokonaisuuksina.
  ⇒Tarveharkinnan on myös oltava kansallisesti yhtenevä, HE taustalla olevat laitosselvitykset (80 laitoksen laitoslista OM 2023:15 s. 35 ja HE s. 35) eivät mielestämme ole tehty yhtenevillä kriteeristöillä.

Lain tavoite ei toteudu, mikäli velvoitteita asetetaan pelkästään velvoitteen puuttumisen perusteella tapauskohtaiseen harkintaan perustuen kuten HE (s 45) asiaa perustelee:
”Työryhmä päätyi jättämään määräyksen tarpeellisuutta koskevan kvalifioinnin pois luvan avaamisen edellytyksistä. Syynä tähän oli se, että tämä olisi työryhmän arvion mukaan voinut johtaa tarkoitustaan vastaamattomaan soveltamiskäytäntöön. Luvan avaamisen kynnyksen nostaminen saattaisi ohjata soveltamiskäytäntöä kalatalousvelvoitetta painottavaan suuntaan, mikä voisi rajata kalatalousmaksun määräämistä kaikkein pienimpien laitosten osalta.”

HE perustelujen mukaan yksinomaan kalatalousasiaa koskevan lupamääräyksen puuttuminen vesitalousluvasta olisi riittävä edellytys lainvoimaisen luvan avaamiselle. Näin ollen kaikille 0-velvoitelaitoksille tulee asettaa velvoite, koska kalatalousmaksun määrääminen ei vähennä laitoksen merkitystä sähköntuotannon tai sähköjärjestelmän käyttövarmuuden kannalta (ehdotettu 21 § a). ***Lain tulee kohdella kaikkia 0-velvoite luvanhaltijoita tasavertaisesti, eikä velvoitteen määräämistä voida jättää viranomaisen tapauskohteiseen harkintaan.***

Lakiin ei tule ottaa sellaisia velvoitteita*, jotka eivät toteuta laille asetettua päämäärää: Kansallisten uhanalaisen kansallisten vaelluskalakantojen elvyttämistä poistamalla vaellusesteitä.*

- Esimerkiksi kalatalousmaksu tahi istutusvelvoite **eivät ole nykyaikaisia velvoitteita, eivät toteuta tosiasiallisesti lain päämäärää, eivätkä ne ole välttämättömiä lain päämäärän toteuttamisen kannalta**.
  ⇒PeVL perusoikeuksien rajoittamisen edellytykset:
  - Rajoitusten tulee olla välttämättömiä tavoitteen saavuttamiseksi.

***Lain tulee ottaa huomioon myös muut vaellusesteet*:**
- 5 000 patoa.
- 30 000 muuta estettä.
  - Tunnistamattomia laitoksia on HE perusteluiden mukaan 387.
    ⇒Tunnistetut, noin 140 0-velvoitelaitosta, edustavat siis vain 0.4 % osuutta arvioiduista kaikista vaellusesteistä.

    ⇒Lain päämäärän ei voi tosiasiallisesti toteutua, mikäli muita esteitä ei huomioida.

2. Vaikutusarviointi on mielestämme puutteellista

Lainsäädännön arviointineuvoston antamassa lausunnossa oikeusministeriölle lainaten:

”*Esityksen vaikutuksia kaikista pienimmille vesivoimalaitoksille sekä kalakantojen elinolojen parantamiselle olisi hyvä tarkentaa*.”

- Oikeusministeriön lainvalmisteluaineistossa todetaan, että suurin osa nollavelvoitelaitoksista on pieniä laitoksia.
- Valmisteluaineistosta ei kuitenkaan selviä, onko ja miten vaikutusarviointia tehty pienten voimalaitosten omistajien kannalta:
    - Ruotsissa on heti alussa ymmärretty se, ettei pienille voimalaitoksille voida määrätä muodostuvien kohtuuttomien kustannusten takia kalatien rakentamisvelvoitetta ilman, että hankeen rahoitus turvataan. (Tuki rahaston kautta hankkeelle 80%.)

- Lakiesityksessä ei ole arvioitu lunastukseen menevien laitosten vaikutusta valtiontaloudelle.

- Esityksen vaikutuksia kalakantojen elinolojen parantamiseen olisi hyvä tarkentaa. Mitkä vaelluskalalajit voisivat erityisesti hyötyä ehdotetuista lainmuutoksista ja millaisilla kalataloustoimenpiteillä olisi mahdollista saavuttaa parhaiten myönteisiä ympäristövaikutuksia pitkällä aikavälillä.

3. Pienvesivoiman rooli sähköjärjestelmässä ja varautumissuunnitelmassa

Yksittäisen laitoksen sähköjärjestelmä- ja varautumissuunnitelmamerkitystä ei voida päätellä yksinomaan laitoksen tuotantomäärästä tai nimellistehosta. Pienelläkin laitoksella voi olla merkitystä alueellisen tehotasapainon, inertian, jakeluverkon tai kriittisten kohteiden suojaamisen kannalta. Hallituksen esityksessä ei ole lainkaan otettu huomioon valtioneuvoston asetusta varautumissuunnitelmaan sisällytettävästä sähkönkäyttöpaikkojen etusijajärjestyksestä (981/2022). Asetuksen nojalle pieniä laitoksia on nimetty kriittisiksi käyttöpaikoiksi. Pienvesivoimayhdistys ry pitää tärkeänä, että asia huomioidaan lakiesityksessä.

4. Kohtuullinen ja kohtuuton:

- 21 a §: ”Kalatalousvelvoitteesta, kalatalousmaksusta tai näiden yhdistelmästä ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna luvanhaltijalle kohtuuttomia kustannuksia. Kohtuuttomuutta arvioitaessa on otettava huomioon laitoksesta odotettavissa oleva taloudellinen hyöty.”
    - Lakipykälässä jätetään täysin avoimeksi, mikä on kohtuuton, myöskään lain perusteluissa ei kohtuuttomuutta määritellä. Kohtuuttomuuden määrittely jätetään lain perustelujen mukaan tapauskohtaisen harkinnan ja näin ollen tosiasiallisesti oikeuskäytännön päätettäväksi ⇒ lain tarkkarajaisuus ei toteudu.

      Aiemmassa lainluonnosversiossa vesilain muuttamiseksi, kohtuuttomat kustannukset on kuitenkin määritelty mietinnön sivulla 55 seuraavasti:

      ”Toteuttamiskustannusten kohtuuttomuuden arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota velvoitteen kohteena olevan laitoksen taloudelliseen merkitykseen. Korkeitakaan hankkeen toteuttamiskustannuksia ***ei voitane pitää kohtuuttomina, jos ne olisivat katettavissa murto-osalla voimalaitoksen vuosittaisesta tuotosta. Kohtuuttomana puolestaan voitaisiin pitää tilannetta, jossa kalatalousvelvoitteen toteuttamiskustannukset eivät olisi katettavissa useankaan vuoden voimalaitoksesta saatavilla tuotoilla.”***

Viite: [Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2013:15, Uuden kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevan lupamääräyksen antaminen vesivoimalaitokselle, Vesilain tarkistamistyöryhmän mietintö].

⇒ Ehdotamme kirjauksen lisäystä lakiesitykseen.

- **Kohtuuttomuuden määrittelyä ei saa siirtää lainsäätäjältä tuomiovalan määriteltäväksi**
  ⇒ vallan kolmijako-oppi ei toteudu.
  ⇒ ei ole kenenkään, vähiten vaelluskalojen, etu että tulkinnoista riidellään tapauskohtaisesti eri oikeusasteissa vuosia aina EIT:n saakka.

- Samalla tulee täsmentää, ovatko mainitut kustannukset elinkaarikustannuksia vai tarkoitetaanko kustannuksilla ainoastaan velvoitteen määräämishetken kustannuksia.

<u>Kohtuullisuuden ja kohtuuttomuuden rahallinen puntarointi:</u>

Lakiluonnoksen perustelujen mukaan laki koskisi pääsääntöisesti pieniä laitoksia.

HE s. 34:
”*Esityksen valmistelun yhteydessä saatujen selvitysten mukaan suuri osa voimalaitoksista, joihin ehdotettu lupien tarkistamista koskeva sääntely kohdistuu, on pieniä, nimellisteholtaan alle 0,1 MW:n laitoksia.*”

Lakiluonnoksen mukaan uusi velvoite olisi pääsääntöisesti kalatie tai muu ohitusratkaisu.
HE s. 30:
”*Hakemuksen yksityiskohtainen sisältö määräytyisi aina tapauskohtaisesti, mutta elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksilta saatujen tietojen perusteella hakemuksen sisältönä suurimmassa osassa tilanteita olisi todennäköisesti kalatien tai muun ohitusratkaisun rakentaminen.*”

On kuitenkin tiedostettu, että

HE s. 71:
”*Arvioinnissa ei kuitenkaan ole voitu poissulkea mahdollisuutta, että eräissä tilanteissa luvanhaltijalle jälkikäteen asetettava kalatien rakentamisvelvoite merkitsisi niin huomattavaa taloudellista rasitusta, että välittömästi tai välillisesti sellaisenaan luonnolliseen henkilöön kohdistuvana, se voitaisiin vaikutustensa perusteella rinnastaa perustuslain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettuun valtiosääntöoikeudelliseen pakkolunastukseen. Tämän vuoksi ei ole pidetty mahdollisena sääntelyä, joka velvoittaisi kaikissa tilanteissa asettamaan luvan haltijalle velvollisuuden rakentaa voimalaitoksen yhteyteen kalatie.*”

Koska hallituksen esityksessä ei ole lainkaan tehty vaikuttavuusarviointia siitä, miten nimellisteholtaan alle 0.1 MW:n laitoksen liikevaihto mahdollistaa kalatien rakentamiskustannukset, ***liitämme alle esimerkkilaskelman***, joka esittää tosiasiallisen taloudellisen raamin kalatien rakentamisvelvoitteen osalta pienelle 0.1 MW:n vesivoimalaitokselle

- Esimerkkilaskelmassa kalatien rakentamisvelvoitteen kustannukset on suhteutettuna 0.1 MW:n nimellistehoisen vesivoimalaitoksen tuloksentekokykyyn Suomessa tyypillisellä 5 metrin ja 6 m putouskorkeudella.

- Esitetyt luvut perustuvat lakiesityksen perusteluissa käytettyihin arvoihin. Energian hintana on käytetty lain perusteluissa esitettyä vuosien 2018-2022 sähköenergian SPOT keskihintaa 84.8€/MWh. 0.1 MW:n laitoksen tuottama sähköenergia on tässä laskelmassa 460 MWh, joka vastaa tyypillistä laitoksen huipunkäyttöaikaa 4600 tuntia.

- Lakiesityksen kalatien kustannusarvioinneissa ei ole huomioitu, että kalatalousviranomainen vaatii aina yksityisellä rahoituksella toteutettuihin kalatiehankkeisiin mittavia pitkäaikaisia kalatien seuranta- ja tutkimustoimenpiteitä, jotka on lisätty taulukossa 1 esitettyyn laskelmaan vuosikuluksi.

Taulukko 1: Esimerkkilaskelma kalatien rakentamiskustannuksista ja sen vaikutuksesta tyypillisen sääntelyn piiriin tulevan 0.1 MW:n vesivoimalaitoksen tuloksentekokykyyn. Laskelma ei huomioi kalatiehen johdetusta vedestä aiheutuvaa tuotannonmenetystä.

Kalatiehankkeen kustannukset		
Laitoksen putouskorkeus	5 metriä	6 metriä
Kalatien selvitys	3 000 €	10 000 €
Kalatien suunnittelu	50 000 €	90 000 €
Kalatien rakentaminen	250 000 €	600 000 €
Alasvaelluksen toteutus	150 000 €	180 000 €
Kalatien rakentamiskustannukset yhteensä	**453 000 €**	**880 000 €**
Kalatien käyttö- ja ylläpitokustannukset, 3% toteutuskustannuksista	13 590 € / vuosi	26 400 € / vuosi
Kalatien seurantakustannukset	30 000 € / vuosi	30 000 € / vuosi

Voimalaitoksen kassavirta / vuosi		
Voimalaitoksen liikevaihto	**39 000 €**	**39 000 €**
Laitoksen käyttökustannukset	-12 500 €	-12 500 €
Kalatiehen käytettävissä oleva tulo	**26 500 €**	**26 500 €**
Kalatien käyttö- ja ylläpitokustannukset	-13 590 €	-26 400 €
Kalatien seurantakustannukset	-30 000 €	-30 000 €
Käytettävissä oleva tuotto kattamaan kalatien rakentamiskustannukset	**-17 090 €**	**-29 900 €**

Taulukon 1 laskelmasta voi todeta, ettei lain päämäärää toteuttavan kalatien rakentaminen ole taloudellisesti mitenkään mahdollista sääntelyn piiriin tulevalle tyypilliselle alle 0.1 MW:n laitokselle, joita pääosa sääntelyn piiriin tulevista laitoksista olisi HE perustelujen mukaan (HE s. 34).

⇒ Lakiesityksen tavoite asettaa kalatien rakentamisvelvoite 0.1 MW:n laitokselle johtaisi joko lupavelvollisen konkurssiin tai perustuslailliseen pakkolunastustilanteeseen, ***mistä molemmista seuraisi laitoksen ja sen velvoitteiden siirtyminen valtiolle.***

Lakiesityksen sivulla 32-33 tämä asia todetaan seuraavasti:
*”Jo toteutettujen hankkeiden perusteella voidaan kuitenkin esittää arvio, että kaikkein pienimpien vesivoimalaitosten osalta (alle 0,1MW) kalatien rakentaminen tai muunlaisen ohitusratkaisun toteuttaminen ei olisi käytännössä taloudellisesti mahdollista**, vaan tällöin hankkeesta vastaavan olisi mielekkäämpää poistaa vesivoimalaitos käytöstä.”***
⇒ Virkkeen viimeinen lause (lihavoituna) **tulee myös poistaa** ***epäasiallisena*** toteamuksena.

Lainsäädännön arviointineuvosto on 22.4.2026 antamassaan lausunnossa pitänyt lakiesitystä puutteellisena juurikin sen vaikuttavuuden kannalta pieniin lupavelvollisiin seuraavasti:

”Esityksessä olisi hyvä tarkentaa esityksen hyötyjä ja haittoja kaikkein pienimmille vesivoimalaitoksille. Kalatalousvelvoitteiden täyttäminen voi edellyttää pieniltä laitoksia suuria taloudellisia panostuksia.”

5. Oikeus lunastukseen

Miten lainsäätäjä on esimerkiksi tarkoittanut ratkaistavaksi seuraavat tilanteet:

- Luvanhaltijalle määrätään velvoite, joka velvoitteen määräämishetkellä todetaan kohtuulliseksi velvoitteeksi. Velvoitteen toteuttamisen aikana velvoitteen kustannukset muuttuvat kohtuuttomiksi kustannuksiksi – miten tai kuka on velvollinen hoitamaan velvoitteen loppuun?

  Lain perustelujen s. 31-32, taulukko 4, kuvaa sitä kuinka merkittäviä eroja asetetun velvoitteen arvioitujen ja toteutuneiden kustannusten välillä voi syntyä.

- Luvanhaltija on juuri hankkinut laitoksen lainarahoituksella tai on rahoittanut modernisointi-investoinnin pankkilainalla. Voimalaitos on kiinnitetty pankkilainan vakuudeksi ja liikevaihto ohjattu pankin sulkutilille. Rahoituksen saaminen velvoitteen toteuttamiseksi on mahdotonta, koska velvoite ei ole tuloa muodostava hanke. Miten luvanhaltija kykenee selviytymään uudesta lisävelvoitteesta?

⇒ Lakiesitys ei huomioi luvanhaltijan tosiasiallista taloudellista kykyä suoriutua asetetusta lisävelvoitteesta, kalatienrakentamisesta. Kyseessä on perustuslain 15 pykälän mukainen pakkolunastustilanne.

Luvanhaltijalle tulee taata oikeus vaatia korvauksia ja oikeus vaatia lunastusta mahdollisena vaihtoehtona.

⇒ **5 § lause**: *”Tätä momenttia ei sovelleta 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettuun uusien määräysten antamiseen”* **tulee siis poistaa.**

Luvanhaltijalle tulee taata oikeus korvauksiin

⇒ **12§ lause**: ”*Edellä 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitetun edunmenetyksen korvaamisesta säädetään mainitussa pykälässä*” **tulee siis poistaa.**

6. Laki ei saa antaa mahdollisuutta seuraavaan toimintamalliin:

a) Nykyiselle nollavelvoitelaitokselle A, jonka liikevaihto olkoon esimerkiksi 50 000 EUR, asetetaan uusi velvoite. Kalatien rakentamisvelvoitetta pidettäisiin kohtuuttomana velvoitteena, eikä sitä voisi määrätä. Velvoitteeksi määrättäisiin kalatalousmaksu 1 000 EUR vuodessa. Tätä voitaneen pitää kohtuullisena velvoitteena.
b) Kuluu 2 vuotta. Luvanhaltijan velvoitetta tarkistetaan uudelleen kalatalousviranomaisen hakemuksesta nykyisen vesilain säännösten perusteella, koska on todettu oleellinen muutos olosuhteissa (VL 3 luku 22§). Kalatalousmaksu muutetaan nykyisen vesilain perusteella kalatien rakentamisvelvoitteeksi sekä seurantavelvoitteeksi.

   ⇒Menettelyllä kierretään tosiasiallinen perustuslain de Facto pakkolunastukseen johtava kriteeristö.

Lainsäätäjän ei tule tietoisesti sallia tällaista mahdollisuutta kiertää lain tarkoitusta vaan turvata nollavelvoitelaitoksen omistajaa lakiuudistuksen kohtuuttomilta kustannuksilta.

Lainsäätäjän täytyy tiedostaa, että yllä oleva rikkoo PL 15 § 2 momenttia. Menettelyllä kierretään tosiasiallisesti perustuslain takaama omaisuuden suoja. ***Tämä menettely tulee yksiselitteisesti estää lain pykälässä.***

Lainsäätäjän täytyy tiedostaa, että vesiluvan omistajana voi olla luonnollinen henkilö, joka konkurssitilanteessa vastaa velvoitteista koko omaisuudellaan: ***Luvan haltijan ei tule olla vastuussa mahdollisesta uudesta velvoitteesta omaisuudellaan siten, kun mahdollisesti HE s.62/63 kirjaus antaa ymmärtää. Perustelujen kirjaus tulee poistaa:***

"*Kysymys kustannusten kohtuullisuudesta konkretisoituisi erityisesti pienen vesivoimalaitoksen kohdalla, jos luvan haltijana on yksi tai useampi luonnollinen henkilö tai näiden omistama oikeushenkilö, jolla ei luvan mahdollistaman toiminnan lisäksi ole käytännössä muuta varallisuutta.*"

7. Aikamääreet, jolloin mahdollinen uusi velvoite astuu voimaan

- Nykyinen 0-velvoite vesiluvan haltija jää esitetyn lakiluonnoksen pohjalta täyteen epätietoisuuteen, milloin mahdollinen uusi velvoite asetetaan ja millainen se on luonteeltaan. Aikajana voi olla päivistä kymmeniin vuosiin lain astuttua voimaan.
    - Tämä johtaa kestämättömään tilanteeseen luvanhaltijan elinkeinonharjoittamisen osalta; laitos, johon mahdollinen uusi velvoite voi kohdistua, muuttuu tosiasiallisesti jälleenmyyntiarvoltaan arvottomaksi ja epäkelvoksi investoinneille.

Lakiluonnoksen tosiasialliset epäkohdat kohtien 5) ja 6) osalta tuleekin korjata, esimerkiksi:

A) Asettamalla rajoite, jolla nollavelvoitelaitokselle asetettuun uuteen velvoitteeseen ei saa hakea muutosta
    - 3: 21 a § perusteella määrättyä uutta velvoitetta ei voida jälkikäteen muuttaa muutoin, kun luvanhaltijan omasta hakemuksesta tai luvanhaltijan hyväksynnällä.

      Viranomaisella on kuitenkin oikeus hakea muutosta olosuhteiden olennaisen muuttumisen seurauksena 40 vuoden kuluttua ensimmäisen velvoitteen määräämisestä. Tällöin velvoitteen muuttamisesta määrätään täysi korvaus luvan haltijalle aiheutuvista kuluista ja menetyksistä puolitoista kertaisena, jotka koskevat mm. kiinteää, irtainta ja liiketaloudellista omaisuutta sekä aineellista että aineetonta oikeutta ja sille kenen omaisuutta tai elinkeinoa muutos haittaa tai heikentää. Luvanhaltijalla on myös oikeus vaatia lunastusta.

B) Asettamalla aikamääre, minkä jälkeen 0-velvoitelaitokselle voidaan asettaa velvoite lain astuttua voimaan
    - Siirtymäaikasäännös

Lain tarkkarajaisuus ja ennakoitavuus ovat välttämättömiä omaisuudensuojan, pysyvyyssuojan ja elinkeinon harjoittamisen vapauden kannalta. Osaltaan mainitut kriteerit edesauttaisivat ja selkeyttäisivät myös perustuslain 20 §:n toteuttamista.

Perustuslakivaliokunta on ottanut tämän huomioon lausunnossaan PeVL 54/2026 vp:

”Tarkistusten aikataulu (18):
Lakiehdotukseen ei sisälly säännöksiä siitä, minkä ajan kuluessa nollavelvoitelaitosten lupamääräykset tulisi saada tarkistettua, eikä esityksestä toisaalta ilmene myöskään tältä osin omaksuttuja yleisiä ratkaisuja. Sääntely jättää viranomaiselle tältä osin harkintavaltaa, joka laitosten omistajien näkökulmasta luo tiettyä epävarmuutta ja ennakoimattomuutta, kun toimijat eivät tiedä tullaanko toimintaan puuttumaan ja millä aikataululla. Tilannetta ei voida pitää erityisen hyvänä myöskään perustuslain 20 §:n ympäristövastuusäännöksen kannalta. Perustuslakivaliokunnan mielestä esityksessä olisi tämän vuoksi perusteltua täsmentää sitä, minkälaisin kriteerein lupamääräysten tarkistamisiin ryhdyttäisiin”.

8. **Oikeus korvaukseen menetetystä vesivoimasta:**

- **21 a § lause** *”Korvausta voidaan sovitella ottaen huomioon laitosta koskevat lupamääräykset ja aika, jolloin vesivoimaa on voitu käyttää hyväksi*”
  tulee poistaa.

  - Sovittelun periaatteet ovat täysin avoimet, jolloin ratkaisu siirtyisi lainsäädäntövallalta tuomiovallalle.

  - Esitetty mekanismi on jälkikäteen asetettava taloudellinen rangaistus täysin laillisen ja luvanmukaisen toiminnan harjoittamisesta ja sen tarkastelu ulotetaan mahdollisiin edellisiin omistajiin saakka ($\Rightarrow$ on luonteeltaan taannehtivaa lainsäädäntöä).

Loppuyhteenveto

Pienvesivoimayhdistys ry ei vastusta lakihankkeen päämäärää, kansallisten vaelluskalakantojen elinolosuhteiden turvaamista. Emme näe mitään estettä sille, etteikö tätä päämäärää voitaisi yhteensovittaa pienvesivoimatuotannon kanssa. Keskeistä on luoda toimintaympäristö, ilmapiiri ja mekanismit, jotka tukevat molempia päämääriä. Tällöin on oleellisesti paremmat mahdollisuudet päästä haluttuun tavoitetilaan, kuin tilanteessa, jossa eri intressiryhmät ovat täydessä vastakkainasettelussa keskenään.

Lakiuudistus ja sen perustelut tulee kuitenkin laatia siten, että laki - ja siitä seuraavat käytänteet - täyttävät täysimääräisesti perustuslain mukaisen omaisuudensuojan ja elinkeinonharjoittamisen vapauden kriteeristöt nykyisten 0-velvoite laitosten luvanhaltijoille. Näemme, että esitetyssä muodossa lakiuudistus ei ole riittävän tarkkarajainen eikä tule näin takaamaan tosiasiallisesti omaisuudensuojan ja elinkeinon harjoittamisen vapauden toteutumista perustuen useisiin eri seikkoihin, joita olemme nostaneet esille tässä lausunnossa. Lakiuudistus ei mielestämme myöskään nykymuodossaan tue ja mahdollista sille asetettua perimmäistä tavoitetta – vaelluskalakantojen elvyttämistä. Kantojen elvyttämisen osalta resurssit ja tehtävät toimenpiteet tulee kohdentaa kohteisiin, joissa niillä on merkitystä. Luvan avaamisen ehtona tulee olla kohteen kvalifiointi.

Lainvoiman saaneen vesiluvan avaamiseen liittyy laajoja perustuslaillisia kysymyksiä. Perusoikeuksien rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja täsmällisiä. Vesiluvan omistajan on pystyttävä ennakoimaan taloudelliset vaikutukset suoraan laista. Jos laki on liian väljä, valta siirtyy pois lainsäätäjältä, mikä vaarantaa oikeusturvan.

Lain perustelujen tulee myös olla johdonmukaiset ja selkeät. Nykymuodossaan perustelut sisältävät paljon pieniä asioita, joita toistetaan eri konteksteissa, mutta niitä ei ole sidottu kokonaisuuteen. Lain tulkinnan kannalta tämä aiheuttaa epätietoisuutta siitä, mitä yksittäisillä asioilla lainsäätäjä on tarkoittanut.

Näemme, että lakiluonnos nykymuodossaan voi johtaa hyvinkin vaikeisiin ja pitkiin oikeusprosesseihin aina Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen saakka. Tämä ei ole luvan haltijan ja vielä vähemmän vaelluskalakantojen elvyttämisen etu.

Näemme lisäksi, että on asianmukaista tehdä täydentävä syvällinen vaikutusarviointi kalatien rakentamisvelvoitteen asettamisen taloudellisista vaikutuksista pienille, sääntelyn piiriin mahdollisesti tuleville vesivoimalaitoksille sekä nollavelvoiteluvan omistavien luonnollisten henkilöiden asemaan. Tämän arvioinnin pohjalta voidaan tehdä johtopäätökset, mitkä ovat vaikutukset ja mitä ne käytännössä tulevat tarkoittamaan luvanhaltijoille.

Helsingissä 05.10.2026

Pienvesivoimayhdistys ry

Sami Mäkelä, Hallituksen puheenjohtaja
Asko Parviainen, Hallituksen varapuheenjohtaja